

*Мокрогуз Олена Василівна,
студентка 1 курсу бакалаврату
спеціальності «Психологія»*

*Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, викладач
Федоренко Любов Петрівна*

«Аналіз основних підходів до вивчення темпераменту людини у психології»

Вчені ще в давнину звернули увагу на відмінності між людьми. Вони цікавилися індивідуальними особливостями людської поведінки, намагалися виділити характерні комбінації якостей людей, співвіднести їх, виділити та описати. Тому метою нашої роботи є аналіз основних теорій, які розкривають сутність темпераменту та його типи. Завдання: 1) проаналізувати основні підходи до трактування темпераменту в історичному аспекті; 2) визначити сутність темпераменту в межах кожної теорії.

Темперамент – вроджена форма поведінки, яка виявляється в динаміці, тонусі та врівноваженості реакції людини на життєві впливи [3]. Це характеристика індивіда з боку динамічних властивостей його психічної діяльності [6].

Питання, пов'язані з вивченням темпераменту, розглядали у своїх дослідженнях Гіппократ, Гален (гуморальні теорії); К. Сіго, Е. Кречмер, У. Шелдон (конституційні теорії); І. Павлов, Г. Айзенк, Я. Стреляу, М. Акімова, В. Небиліцин, В. Русалов та ін. (фізіологічні теорії) [3].

Гуморальна теорія темпераменту, запропонована Гіппократом (V ст. до н.е.) і доповнена Галеном (II ст. н.е.), трактує залежність темпераменту від поєднання та співвідношення чотирьох основних рідин, які входять до складу нашого тіла: якщо переважає кров («sanguis») – сангвінік, жовта жовч («chole») - холерик, чорна жовч («melania chole») - меланхолік, лімфа («phlegma») - флегматик [7]. Важливо сказати, що ця теорія говорить виключно про темперамент окремих органів нашого тіла: печінки, серця. У середні віки вчені припускали, що темперамент людини визначається через переважання в організмі людини ртуті, солі, та сірки. Інші казали, що це залежить від злиття повітря та ефіру [4].

На початку XX ст. дедалі більшої популярності набувають так звані конституційні теорії темпераменту, які пов'язують будову тіла з якостями темпераменту індивіда. Так, французький лікар К. Сіго виділив чотири основні типи конституції людини: травний, мускульний, церебральний та дихальний. Доповнив цю теорію німецький психіатр Е. Кречмер, наголошуючи на зв'язку будови тіла з психічними якостями, характерними для психічних захворювань, хоча і не яскраво проявленими [3]. Дослідником було виділено чотири конституційних типи та відповідні їм типи темпераменту:

- астеник («asthenes» - слабкий) – слабка мускулатура, вузькі плечі, плоска грудна клітка, нижні кінцівки довгі та худі. Така людина замкнута, уперта, холодна, має складності з пристосуванням до реальності. Тип темпераменту – шизотимік;
- атлетик («athletes» - борець) – міцна будова тіла, гарно розвинена мускулатура, широкі плечі, середній зріст. Ця людина прямолінійна, спокійна, стримана, не конфліктна. Тип темпераменту – іксотимік;
- пікнік («pyknos» - товстий) – повнота, кругла голова на досить короткій шиї, широка грудна клітка, малий або середній зріст. Людина з такою будовою тіла добра, комунікабельна, весела, схильна до рефлексії, має мінливий емоційний стан, приймає спонтанні ситуативні рішення. Тип темпераменту – циклотимік;
- диспластик («dys plastos» - погано сформований) – будова тіла безформна, диспропорційна. Люди цього типу, частіше за всього страждають деформаціями фігури (карликовість, гігантизм, анорексія, надмірна повнота) [7].

В той час, як вищезазначена типологія набувала популярності у країнах Західної Європи, в Америці достатньо поширеною була концепція психолога У. Шелдона. Згідно цієї

теорії, тіло і темперамент являються двома параметрами одного і того самого об'єкта – людини. В залежності від функцій певних органів тіла, психологом було виділено такі типи темпераменту: вісцеротонія, соматотонія, церебротонія [3].

Найбільш науково достовірною вважається фізіологічна теорія, розроблена російським фізіологом І. Павловим, яка пов'язує темперамент з властивостями нервових процесів: збудженням та гальмуванням, їхньою врівноваженістю та рухливістю. Дослідником виділено чотири типи нервової системи:

- флегматик – людина сильна, врівноважена, повільна, вайлувата, має виражену слабкість емоційного стану, не схильна до частої зміни поведінки та настрою;
- холерик – людина сильна, неврівноважена, запальна, захоплива, має високу активність нервово-психічного процесу, схильна до різких рухів, надмірної імпульсивності, має яскравий емоційний стан, погано стримує себе, іноді не обдумує свої дії та вчинки, та здійснює їх під станом афекту;
- сангвінік – людина сильна, рухлива, легка на підйом, комунікабельна, швидко реагує на зовнішні чинники, весела, має виразну міміку обличчя;
- меланхолік – людина слабка, замкнена, чутлива, стримана, вразлива, схильна до надмірного перебільшення життєвих труднощів, самотня по у соціумі. Будь-яка незначна ситуація може викликати сльози та погане почуття [2].

У подальших дослідженнях, В.Д. Небиліцина, В.С. Мерліна, Г. Айзенка типологію І.Павлова було доповнено новими елементами і якостями темпераменту: лабільність, сензитивність, реактивність, активність, темп реакцій, пластичність, ригідність, екстраверсія, інтроверсія, емоційна збудливість [5; 6].

В останні десятиліття вивчення темпераменту проводиться методами маркерної молекулярної генетики. Проводиться пошук генів, що контролюють поведінкові ознаки людини та вивчається молекулярно-генетичний поліморфізм за цими генами [1].

Отже, результати проведеного теоретичного аналізу свідчать про неоднозначність у підходах до трактування темпераменту. Подальші наукові пошуки полягають у проведенні емпіричного дослідження темпераменту студентів-психологів.

Список використаної літератури:

1. Алфимова М. В. Влияние генетической наследственности на поведение ребёнка, изменение влияния с возрастом, влияние наследственности на поведение. Сборник статей. Справочно-информационное пособие из серии «В помощь приемным родителям и специалистам». 2004. 49 с.
2. Бабынин Э. В. Генетические аспекты темперамента. *Психологический журнал*. 2003. № 5. С. 95–102.
3. Загальна психологія: Підручник / О.В Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. 3-тє вид. Київ : Каравела, 2017. С. 326–338.
4. Палій А. А. Диференціальна психологія: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2010. 429 с.
5. Русалов В.М. Темперамент в структуре индивидуальности человека: дифференциально-психофизиологические и психологические исследования. Москва : ИП РАН, 2012. 528 с.
6. Сабліна Н. В. Значення дослідження темпераменту студентів для оптимізації процесу адаптації. *Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць I-ту психології ім. Г. С. Костюка*. К., 2017. Т.V. Вип 17. Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія. С. 110–117.
7. Стреляу Я. Роль темперамента в психическом развитии (пер. з польського). Москва : Прогресс, 1982. 232 с.